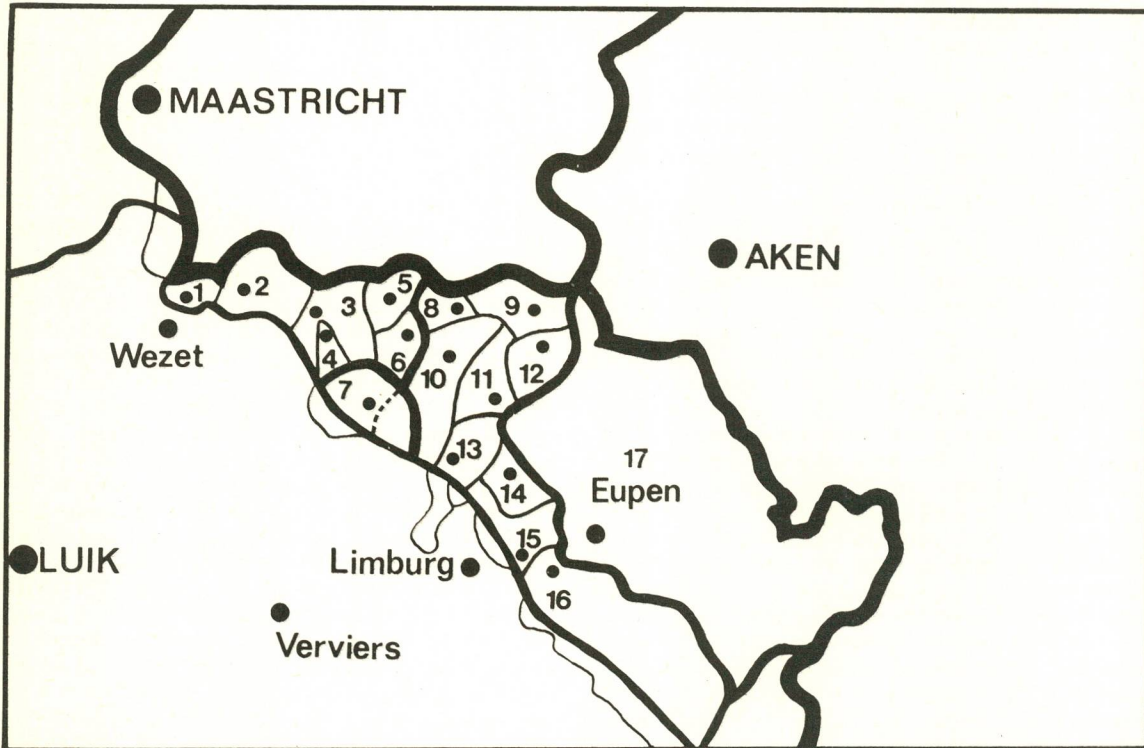

OVERMAAS, het gedeelte van België dat gevat ligt tussen de Maas, de Belgisch-Nederlandse grens, de grens tussen de Germaanse en de Romaanse dialecten, de grens tussen België en de Bondsrepubliek Duitsland en het Hertogenwald. Dit gebied stemt ongeveer overeen met het Germaanse deel van het hertogdom Limburg met Spaans Overmaas. Historisch is Overmaas het geheel gevormd door

drie kleine territoria ten oosten van de Maas : de graafschappen Dalhem en Valkenburg en de heerlijkheid 's-Hertogenrade, waarvan de statenvergaderingen zich in 1473 met die van het hertogdom Limburg confedereerden tot de Staten van Limburg en de Landen van Overmaas. Deze bond gold als een van de Zeventien Nederlandse Gewesten, hoewel hij geen eigen stadhouder had en een vrije federatie was. De naam Overmaas is blijven leven na 1661, toen delen van Dalhem, Valkenburg en 's-Hertogenrade Staats (Staats-Overmaze) en andere delen, samen met het gehele hertogdom Limburg, Spaans (Province de Limbourg et des Pays d'Outre-Meuse) werden.

In heel deze streek is het Nederlands tijdens het ancien régime de taal van school en administratie geweest, hoewel er ook teksten met een sterke oostelijke inslag bekend zijn. Er heeft in de laatste eeuwen een verhoogduitsings- en een romaniseringsproces plaatsgehad. Het verhoogduitsingsproces dateert van het begin van de 19de eeuw. Het werd grondig doorgevoerd in het deel dat in 1814 bij Pruisen gevoegd werd (Eupen en omgeving), maar zette zich over de toenmalige Belgisch-Pruisische (later Duitse) grens geleidelijk verder naar het westen door, zoals blijkt uit de resultaten van de volkstellingen in 1846 tot '90. De grens tussen de Nederlandse en de Duitse cultuurtaal stabiliseerde zich tussen Teuven, Remersdaal en Aubelcentrum aan de ene kant (Nederlands : Voerstreek)

1 - 6 : Voerstreek

1. Moelingen
2. 's-Gravenvoeren
3. St.-Martensvoeren
4. St.-Pietersvoeren
5. Teuven
6. Remersdaal

7. Aubel

8 - 16 : Platdietsse streek

8. Sippenaken
9. Gemmenich
10. Homburg
11. Montzen
12. Moresnet
13. Hendrikkapelle
14. Welkenraat
15. Balen
16. Membach

17. Eupen

en Sippenaken, Homburg en Aubel-De Kluis aan de andere kant (Duits : Platdietse streek). Het verhoogduitsingsproces is te beschouwen als een vervanging van een de dialecten overkoepelende verwante cultuurtaal door een andere eveneens verwante cultuurtaal. Daarbij dient opgemerkt te worden, dat de rol van een cultuurtaal door de uitbreiding van haar functies in school en administratie sinds de 19de eeuw veel belangrijker is dan tijdens het ancien régime. Ten gevolge van de romanisering speelt het Duits als cultuurtaal in de zg. Platdietse streek alleen nog een rol in de kerk, waar het echter ook reeds grotendeels door het Frans verdrongen is.

Wat het romaniseringsproces betreft, de grens tussen de Germaanse en de Romaanse dialecten is sinds de middeleeuwen in noordelijke richting verschoven. Van de 17de tot de 19de eeuw werden geromaniseerd : St.-Jean-Sart (St.-Jans-Raat, wijk van Aubel), Warsage (Weerst), Bombaye (Bolbeek) en Berneau, alle ten zuiden van de Voerstreek. De romanisering ging sneller na de twee wereldoorlogen, hoofdzakelijk via de school en door het invoeren van het Frans als huistaal. Ze is het verst gevorderd in de zg. Platdietse streek en in Aubel, waar een groot deel van de jongere generatie geen Germaans dialect meer spreekt. Zij is in haar jongste fase te beschouwen als een vervanging van een Germaans dialect door de Franse cultuurtaal.

De Voerstreek (Moelingen, 's-Gravenvoeren, St.-Martens-Voeren, St.-Pieters-Voeren, Teuven en Remersdaal) werd door de wet van 8 november 1962 (in toepassing sinds 1 september 1963) bij de provincie Limburg, arrondissement Tongeren gevoegd; de andere gemeenten (Platdietse streek en het kanton Eupen, dat na de wereldoorlogen telkens bij België gevoegd werd) behoren tot de provincie Luik, arrondissement Verviers.

Naargelang van het taalstatuut kan men thans onderscheiden :

1. De Voerstreek : Nederlandstalig, met faciliteiten voor Franstaligen.
2. Aubel : Franstalig (sinds 1920).
3. Platdietse streek : Franstalig, met de mogelijkheid om faciliteiten te verlenen aan anderstaligen. De gemeentebesturen maken hiervan echter geen gebruik.
4. Kanton Eupen (met Kelmis, voor de Eerste Wereldoorlog Neutraal Moresnet) : Duitstalig, met faciliteiten voor Franstaligen).

De dialecten van Overmaas behoren tot het overgangsgebied tussen het Limburgs en het Ripuarisch. Dat van Moelingen is nog als Centraal-Limburgs te beschouwen, dat van Hauset, Eynatten en Raeren is reeds Ripuarisch. De belangrijkste dialectgrenzen zijn de zeggen /sagenlijn (ten westen van St.-Martens- en St.-Pieters-Voeren) en de maken /machen- of Benrather-lijn (ten westen van Hauset, Eynatten en Raeren). De dialecten en de plaatsnamen van Overmaas behoren tot de best onderzochte van de gehele continentale Germania.

LITERATUUR : Geschiedenis : P.C. Boeren, *Oud- en Nieuw-Limburg*, in *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, jg. 80 (1964, p. 81-92). - Verhoogduitsing en romanisering (deels polemisch) : J. Langohr, *Taaltoestanden in de gemeente Aubel*, in *Verslagen en Mededeelingen der Kon. Vl. Academie* (1914, p. 98-108); H. Bischoff, *Die deutsche Sprache in Belgien. Ihre Geschichte und ihre Rechte* (1931); J. Langohr, *Le nord-est de la province de Liège et le canton d'Eupen* (1933); W. Welter, *Zum Sprachenstreit im Nordosten der Provinz Lüttich*, in *Rheinische Viertel-*

jahrsblätter, jg. I (1931, p. 157-175); J. Langohr en J. van Overloop, *Het Land van Overmaas* (1936); E. Legros, *La frontière des dialectes romans en Belgique* (1948, p. 58-64); D. Magenau, *Die Besonderheiten der deutschen Schriftsprache in Luxemburg und in den deutssprachigen Teilen Belgiens* (1964); A. Verdoodt, *Zweisprachige Nachbarn. Die deutschen Hochsprach- und Mundartgruppen in Ost-Belgien, dem Elsass, Ost-Lothringen und Luxemburg* (1968).

- Dialecten, Plaatsnamen en Volkskunde: W. Welter, *Studien zur Dialektgeographie des Kreises Eupen* (1929); W. Welter, *Die niederfränkischen Mundarten im Nordosten der Provinz Lüttich* (1933); J. Langohr, *Het Zuidnederlandsch dialectgebied van Overmaas* (1936); J. Langohr, *Va gen weech bes a ge graaf* (1956); A. Boileau, *Enquête dialectale sur la toponymie germanique du nord-est de la Province de Liège* (1954); A. Boileau, *Toponymie dialectale germano-romane du nord-est de la province de Liège* (1971); E. Blancquaert, J.C. Claessens, W. Goffin en A. Stevens, *Dialektatlas van Belgisch-Limburg en Zuid-Nederlands-Limburg* (1962; opnamen van Stevens); R. Jongen, *Phonologie der Moresneter Mundart* (1972); R. Jongen, *Rheinische Akzentuierung und sonstige prosodische Erscheinungen* (1972).

- Tijdschriften: *Heem* (1956 e.v.; van 1970 af als *Overmaas Jaarboek*); *Im Göhlthal* (1967 e.v.).

JAN GOOSSENS